

DE BOEKENLIEFDE VAN RICHARD DE BURY

BOEKEN ZIJN BETER DAN VROUWEN

Vroeger was alles groter, schoner en beter. Dat vond de Engelse bisschop Richard de Bury al in de veertiende eeuw. Hij schreef de *Philobiblon*, een uniek traktaat over zijn extravagante liefde voor boeken, dat al even bibliofiel is uitgegeven.

Geert Lernout

IN deze donkere tijden, nu de liefde voor het woord nagenoeg geheel van de aardbol is verdwenen, is het passend en billijk, redelijk en heilzaam, om die weinige boeken te koesteren die nog met zorg en liefde worden gemaakt. Of zo zeggen de cultuurpessimisten. Zij vergissen zich. Niet over het feit dat we boeken niet zouden mogen koesteren, wel dat er geen liefde meer te pas komt bij het maken van boeken en dat het geschreven woord op het punt staat te verdwijnen.

Nooit eerder is het schrift zo belangrijk geweest als vandaag. Ondanks het feit dat een schandelijk groot percentage van de bevolking in het Westen er nog altijd in slaagt om ongeletterd door het leven te gaan, wordt ons hele leven bepaald door het schrift. Zelfs als we elkaar willen pesten, doen we dat vaak met e-mails en tekstboodschappen. Wel is het zo dat de drager van al die uiterst belangrijke letters vaak niet langer een boek is. Maar die in karton gebonden rechthoekige stapel van aan beide kanten met letters bedrukte bladen papier bestaat nog maar net iets langer dan vijf eeuwen en kreeg zijn huidige vorm pas anderhalve eeuw gele-

den. We hebben lang heel andere boeken gehad en de huidige vorm van het boek zal zeker snel door iets anders worden vervangen. Wie van de inhoud van boeken houdt, zal die in de toekomst zeker elders vinden dan in een boek.

Er zijn verschillende soorten van boekenliefde: er zijn mensen die van het object houden, van de geur en het reliëf van het leder, de luxe van leeslinten en goud-op-snee, de geraffineerde letter en bladspiegel, het gewicht van een boek in de hand. Deze bibliofielen lezen niet. Zij verzamelen boeken om ze te hebben, te bekijken en te koesteren en om ze later met een grote winst weer te verkopen. Deze vorm van obsessieve bibliofilie komt bijna niet in het wild voor: net als melomanie of het verzamelen van kunst is deze boekenliefde het tijdverdrijf van een gegoede klasse.

Een van de eerste bibliofielen die ook boeken lezen, was bisschop Richard de Bury, die zijn liefde voor het boek van zich afschreef in *Philobiblon*, een boek dat volgens de laatste woorden werd afgewerkt op 24 januari 1344. Richard was een politiek beest. In het spoor van koning en paus verzamelde hij macht en allerlei rijkdommen,

waaronder boeken. Zijn enorme bibliotheek was verdeeld over drie bisschoppelijke paleizen, in Durham, Auckland en Newcastle: vijf wagens waren niet genoeg om haar te verplaatsen. Volgens schattingen had deze prins van de Kerk op het einde van zijn leven een verzameling boeken die vergeleken kon worden met de bibliotheek van de Sorbonne. Volgens zijn testament moest ze de basis worden voor één van de colleges in Oxford. Helaas werd het grootste deel van de verzameling door schuldeisers weer weggehaald. Zoals wel meer bibliofielen van deze soort was de bisschop goed in het verzamelen van boeken, maar bezat hij niet het talent om ook voor zijn aankopen te betalen. Het is meer dan een beetje ironisch dat de goede bisschop in zijn boek voortdurend herhaalt dat filosofie meer waarde heeft dan goud, dat je niet tegelijk de boekenwijsheid kan dienen en de Mammon. Boeken waren ook beter dan vrouwen, zoals de ziel sterker is dan het lichaam. Liet de kerkvader Origines zich niet castreren, liever dan zich door vrouwen te laten overheersen?

DE bisschop was zeker niet alleen geïnteresseerd in

kennis, in de inhoud van de boeken, hoewel hij in zijn eigen boek tweemaal de uitspraak citeert van de filosoof Aristoteles die geloofde dat het tot de essentie van de mens behoort dat hij wil weten. Zo was hij zelf geen lezer, hij liet zich liever door zijn hofhouding voorlezen. Richard schrijft in dit boek niet zozeer als verzamelaar en bibliofiel dan wel als bisschop. Hij vervloekt ambitieuze priesters die niet alleen ongehoorzaam zijn, maar die ook nog eens weigeren om kennis te nemen van de wijsheid van de boeken. Als hij het woord neemt in naam van boeken, wordt hij helemaal de vrouwenhater die hij altijd al was. De grootste vijand van het boek is de vrouw, die hier „het tweevoetig zoogdier” wordt genoemd en nog meer te mijden is dan anders. Zij ruilt de boeken om voor bont en zijde. Maar monniken zijn minstens even erg: „Zij betonen meer ijver in het ledigen van drinkbekers dan in het verbeteren van boeken”. Het geld dat ze verzamelen, besteden ze nog liever aan hun honden dan aan de armen.

Wie de bisschop op zijn woord gelooft, zou gaan denken dat boeken belangrijker zijn dan mensen: geen prijs is hoog genoeg voor wat hij „de heilige vazen van de wijsheid” noemt. De Sibille bood de Romeinse koning Tarquinius Superbus voor veel te veel geld negen boeken aan. Toen de koning boos weigerde, gooide ze drie boeken in het vuur en vroeg evenveel voor de overgebleven boeken. Toen hij nogmaals weigerde, verbrandde ze nog drie boeken en vroeg nogmaals hetzelfde bedrag, dat de koning nu blij was te betalen. Dit is nog altijd de logica van de handel in zeldzame boeken.

RICHARD de Bury is de vleesgeworden verzuring: vroeger was alles groter, schoner en beter, vandaag mogen we blij zijn als er hier en daar nog wat kruimels overblijven. De clerus geeft allang niet meer het goede voorbeeld voor de leken en het is een zegen dat er hier en daar nog een bisschop overblijft die als enige opkomt voor Deugd, Waarheid, Schoonheid: iemand als Richard de Bury, eigenlijk. Hij geeft toe dat hij het

mikpunt is geworden van afgunst en dat hij een slechte naam heeft „wegens het onmatige genot dat wij in de letterkunde vonden”. Maar dit verontrust hem niet meer dan „het geblaf van hondjes”.

Merkwaardig genoeg is dit de eerste keer dat dit boek in een Nederlandse vertaling verschijnt. De vertaler is de Antwerpse latinist Wim Devriendt. Hij gebruikt een wat ouderwets Nederlands dat uiterst geschikt is voor de stem van de norse een betweterige bisschop. De bibliofiele uitgeverij Carbolineum Pers van Boris Rousseeuw geeft dit boek over bibliofilie de verzorgde uitgave die het verdient, met een perkamenten band en een rustige bladspiegel. De houtsneden van Bram Malisse vloeken op interessante wijze met de middeleeuwse tekst, alsof al die vrouwen met hun lichaam wraak willen nemen op de vrouwenhatende monseigneur.

In onze donkere tijden heeft iedere afwijking zijn eigen website en het is een troostende gedachte dat ook boekofielen geen papier meer nodig hebben om elkaar te vinden. Je kunt het niet anders dan pervers noemen als in een tijd waar het internet heerst, wanneer de eenvoudigste laptop meer lettertypes heeft dan de grootste uitgeverij van honderd jaar geleden, een mens besluit om een boek van meer dan tweehonderd bladzijden met de hand te zetten en te drukken. Dat doe je alleen uit liefhebberij, in de allerbeste betekenis van dat woord. Maar als u er meer over wilt weten, moet u het opzoeken op het internet.

RICHARD DE BURY
Philobiblon. Over de liefde voor boeken.

Vertaald door Wim Devriendt, Carbolineum Pers, 206 blz., 350 €.

Info over deze en andere bibliofiele uitgaven op de website van DRUKsel (www.druk-sel.be) en die van de uitgeverij Carbolineum Pers (www.members.lycos.nl/Carbolineum)